

בעיני מפקד ירדני

כולחנות ששת הימים בירושלים

ליוא מען אבו נואר

הקדמה

בחוברת 203 מתאר אלוף מרדכי (מוטה) גור אשר פקד על חטיבת הצנחנים בקרב על ירושלים במלחמת ששת הימים, קרב של פלוגה אחת מחטיבתו בדרך שכס. ללא ספק יש עניין לראות, כיצד מתאר הצד שכנגד את מהלך הקרב, וכיצד הוא מסכם אותו בפרסומיו. הקטעים דלהלן לקוחים מן הספר "למען ירושלים", פרי עטו של ליוא (מיוֹר-גנרל) מען אבו נואר מצבא ירדן, בו מתואר קרב ההגנה של גדוד חי"ר מס' 2 "אל-חסיין" (הקרוי על שם המלך) בצפון ירושלים. בקרב זה איבד הגדוד, כעדות הספר, 112 הרוגים — מהם 2 קצינים.

בעיני מפקד ירדני על מלחמת ששת הימים בירושלים

הספר, הכולל 185 עמ', פותח בדברים ששידר המלך חוסין ברדיו ירדן ב־6 ביוני 1967, היום השני למלחמת ששת הימים, ובהם קרא לאזרחי ירדן להילחם באויב בחרוף נפש "בנשק, בידיים, בצפורניים, בשיניים", והביטיח להם את הניצחון.

דברי מבוא לספר כתב ליוא (מיוֹר-גנרל) אל-שריף נאצר בן ג'מיל, המפקד הכללי של צבא ירדן, ובהם קבע, כי הניצחון הושג בשל על-יונותו האוּרית של צה"ל ולא בשל חולשת החייל הירדני, שכן "החייל הערבי הירדני עולה על חייל האויב באמונתו, באומץ-לבו וביכולתו להקרבה וללחימה ברמה גבוהה של אימון". הוא קורא להתכונן למערכה הבאה.

הקדמת הספר מאת המחבר עצמו, כוללת אף היא דברי שבה לגבורת החיילים הירדנים וללחימתם למען ארצם, ומעלה על נס את לחימתו של גדוד אחד (גדוד "אל-חסיין" מס' 2) שעמד בכבוד מול חטיבת צנחנים ישראלית שלמה, ואף שנוצח — עקב הנסיגות האובייקטיביות של עדיפות האויב — גרם לאויב אבדות כבדות ביותר, מעל לכל מה שציפה.

עיקר הספר נחלק לארבעה חלקים: ראשית, סקירה קצרה של המאורעות בקונפליקט הצבאי בין ישראל לירדן שאירעו בין 1948 ל-1967, כולל ציטוט מספרו של משה דיין על מערכת סיני ב-1956, ובעיקר בקטעים הנוגעים לפעולת-התגמול בקלקיליה ב-10.10.56. שקדמה בימים ספורים למערכת סיני. המחבר רואה סמליות במערכה זו, בה נטל חלק רס"ג מוטה גור, מן הצד הישראלי, לימים אל"מ, מפקד חטיבת הצנחנים, ומן הצד הירדני, ראיד (רס"ג) מנצור כרישאן, שהיה אז מקצני הגדוד התשיעי הירדני, ובקרבות ירושלים מפקד על הגדוד "אל-חסיין" שנלחם נגד חטיבת הצנחנים. ליוא אבו נואר מדגיש, כי שני הקצינים לחמו זה כנגד זה פעמיים. ראיד כרישאן הירדני נפל במערכה במלחמת ששת הימים.

פרק מיוחד מוקדש ל"מערכת סמוע", כפי שהוא מכנה את פשיטת צה"ל עליה ב-13 בנובמבר 1966. לאחר מכן סוקר המחבר את המאורעות שקדמו לששת הימים, ואת הצר-

כים והגורמים העיקריים שקבעו את פיזור הכוחות בחזית הירדנית (אופי הקרקע ורשת התקשורת; עליונות כוח האויב; הצורך בהיערכות הגנתית; גודל האחריות; העליונות האוּרית).

פרק גדול מוכתר בכותרת "המערכה כפי שמתאר אותה האויב", ובו ציטוט קטעים ארוכים מהספר "מירושלים לנצח" — התופ-סים למעלה מ־40 עמ' בספר הירדני (ובהם הקרב על גבעת התחמושת).

וכמוכך, בעקבות זאת — "האמת"; כך מוכתר החלק העיקרי, המתאר את היערכות גדוד "אל-חסיין" מס' 2, הקרב בלילה, ההתקפה הכוללת ביום וקרבות הפלוגות, מפקדת הגדוד וכן גדוד הארטילריה מס' 9. הדברים המובאים במאמר דן הם מתוך חלק זה של הספר.

בספר שוש מפות, וכן צילומים רבים של חללי הגדוד ב-1948 וב-1967.

ליוא מען אבו נואר שימש מח"ס חי"ר בצבא הירדני עד אפריל 1957. באותו חודש, בעקבות גילוי "קשר זרקא", שבראשו עמד בן-דודו, הרמטכ"ל דאז עלי אבו נואר, נעצר מען והודח מן הצבא. מאוחר יותר טוהר והוחזר לשירות, ובעת מלחמת ששת הימים כיהן כמנהל הביטחון הכללי (המשטרה) בירדן. כיום משמש הוא ראש אגף הכוונת המוראל במטכ"ל הירדני.

מוצבי ההגנה

של גדוד "אל-חסיין" מס' 2

גזרת ההגנה של גדוד "אל-חסיין" השתרעה, מצפון לדרום, מן הדרך הראשית לרמאללה בסמוך לתל עפאט (בסמוך לאצטדיון שיח' ג'ראח ותל מְדוּרה — גבעת התחמושת — כולל התל) ועד לחומה הצפונית של העיר העתיקה. גזרה זו נחלקה ל-3 אזורי-משנה: איזור שיח' ג'ראח — תל מדורה — משטרת שיח' ג'ראח (בניין בית-הספר לשוטרים, ששימש את סוכנות הסעד והתעסוקה ל־פליטים);

איזור גשר שיח' ג'ראח עד בית נְסִיבִיה; איזור שער מנדלבאום עד באב אל-עאמוד (שער שכס).

מירב הכוח שניתן היה להקצות לכל מפקד בירושלים להגנה על צפון העיר היה גדוד, ומירב הכוח שיכול היה מפקד הגדוד להקצות לכל איזור-משנה משלושת האזורים הנזכרים היה פלוגת חי"ר. לפיכך חולק הכוח — כש־לסיועו תול"רים בני 106 מ"מ, מקלעים 0.5 אינץ' ומרגמות 3 אינץ' — כדלקמן:

פלוגה 2

מחלקה: תל אל-מְדוּרה (גבעת התחמושת) — צפון.

מחלקה: תל אל-מְדוּרה — צפון-מערב.

מחלקה: משטרת שיח' ג'ראח (בית-הספר לשוטרים).

גבול הגזרות בין פלוגה 2 לפלוגה 1 יצא מצפון לבית אל-ח'טיב ("בית הרעפים האדומים"), ופנה מזרחה אל ואדי ג'וז ודרך "הדסה".

פלוגה 1

מחלקה: מדרום לבית אל-ח'טיב, כולל הבית.

מחלקה: בית המח'תאר והאיזור המקיף אותו (מעריבת לקבר שמעון הצדיק).
מחלקה: בית אל-מוגרי ובית נסייבה.
מפקדת הפלוגה — ליד גשר שיח' ג'ראח.
גבול הגזרות בין פלוגה 1 לפלוגה 3 — מבית נסייבה מזרחה דרך צומת הדרכים, עד ואדי ג'וז.

פלוגה 3

מחלקה: בקרבת מחלקת ההקדשים ("בית המועצה המוסלמית").
מחלקה: שער מנדלבאום והאיזור שמסביבו.
מחלקה: שכונת מוצרארה והאיזור שב שכונתה.
מפקדת הפלוגה: מאחורי שכונת מוצרארה, מצפון לשער שכם.
גבול הגזרות בין פלוגה 3 לגדוד השכן היו חומת העיר העתיקה והדרך הגובלת בה.
מפקדת הגדוד שכנה ב"מוזיאון הירדני" (מוזיאון רוקפלר).
קצין התצפית הקדמי של הארטילריה התי מקם באיזור פלוגה 2, ויכול היה להזמין הפעלת גדוד-ארטילריה שלם, לעבר מטרות הגנה.
גבעות ירושלים הערבית כולן היו מאוישות בכוחות חי"ר מגדודים אחרים; אך ההתקפה הראשית של האויב לכיבוש השכונות העיר-ביות, כדי להגיע אל העיר העתיקה, כוונה לעבר עמדות גדוד "אל-חסיין" מס' 2.

מהלך המערכה בשעות היום

לאחר שנכבש "ארמון-הנציב" על-ידי אחת מיחידות הצבא הירדני, ובשעה שקרב כבד עדיין ניטש סביבו, המשיכו פלוגות גדוד "אל-חסיין" מס' 2 להעסיק את שאר העמדות הקדמיות של האויב, ואת התגבורות שנשלחו על-ידו. זמן קצר לאחר צהרי היום הנחיתה הארטילריה המלכותית אש כבדה על מחנה "שנלר", בו התמקמה מפקדתו של מפקד האויב בירושלים. הפגיעות היו מדוייקות ויעילות, וכתוצאה מהן נאלץ המפקד הישראלי להעביר את מפקדתו לבית-ספר שבמרכז העיר. במהלך תנועה זו נגרמו פגיעות לכלי רכבו ולחייליו, עד כדי כך שהאזרחים שותפו בהעברת הפצועים והנפגעים אל בתי-החולים, ופינו את כל הדירות הסמוכות למפקדה.
ב"ארמון-הנציב" נפצע סא"ל אשר, מפקד גדוד ירושלמי, כאשר התקרב לחפירה שבה נמצאו חיילים ירדנים, וקרא להם בעברית "חדלו לירות, כאן אננו". החיילים הירדנים לא הבינו את קריאתו, יצאו מחפירותיהם, וירו לעברו ולעבר אנשיו צרורות מהירים ממקלעיהם. בכפר אברתור נהרג מג"ד ישראלי, מיכאל פייקס, בירות מטוח קרוב של חייל ירדני. המערכה היתה בשיאה, והאויב החל להפגין את ירושלים הערבית בארטילריה ולהפציצה במטוסים, עד כי היתה עיר השלום לנהיגה לרהט.

בשעה 1200 התקשר מ"פ 9 J ראיס (סרן) חמוד אבו קאעוד, למפקדת הגדוד, והודיע על נפילתו של ראשון חללי הגדוד במערכת ירושלים. היה זה הטראי חסן מוחמד חאמד, אשר הפגיל תול"ר 106 מ"מ, והשמיד את עמדות הבטון המזויין שמול בית אל-מוגרי.

החובש פריד מוחמד מחמוד השתוקק בכל מאודו למלא את חובתו. בשעה 1200 צילצל הטלפון בחדר איסוף הנפגעים, ונדרשה עזרה לפצועים אחדים בבית אל-ח'טיב, שבו החזיקה מחלקה מפלוגה 1. פריד חש מייד במכונית "לנדורבר" אל בית אל-ח'טיב. כאשר התקרב לעמדה שמע את זמזום הכדורים בסמוך למכונית, ואף-על-פי כי הן המשיך הנהג בנסיעתו, לשם הצלת הפצועים. המכונית הגיעה לבית אל-ח'טיב, פריד והנהג מוסא חסן ירדו, ונשארו עמם את האלונקה במהירות אל תוך הבית. כאן מצאו את מפקד המחלקה ג'לאזם (סג"מ) נאצר אד-דין אל-ח'טיב, כשהוא מגן על בית אל-ח'טיב ומחלק את הוראותיו, תוך כדי טעינת מחסניות-מקלע שהתרוקנה. שאלהו פריד על הפצועים, והוא הצביע על מקומם. החובש הנהג יצאו לחפרות הסמוכות, ושם מצאו את החלל. חסן חאמד פריד וידא כי אכן מת, לפני שנה ממנו לטיפול בפצועים האחרים, באמרו: "רחמי אללה עליך הגיבור!"

החייל הפצוע עזאד סלימאן, אשר היה קרוב אליו, אמר לחובש: טפל לפני ברב"ט מחמד נואף, אני פצוע קל. אך כתפו היתה מכוסה דם, ופריד לא נענה לו; הוא טיפל בו, ורק לאחר מכן פנה לרב"ט נואף.
קרב החפירות וחילופי אש ארטילריה, מר-גמות, תול"רים, מקלעים וצלפים, נמשכו משעה 1030 עד 1500 אחה"צ. בשעה 1500 החלה התקפת-ההפתעה הראשונה של האויב, לאחר ריכוזן של שתי פלוגות חי"ר ופלוגת טנקים לפני משטרת שיח' ג'ראח. כוחות נוספים, שגודלם אינו ידוע, רוכזו מאחורי באיזור סנהדריה. הידועות על ריכוזים אלה הועברו מייד אל ג'לאזם (סג"מ) כמאל יוסף ג'ראדאט, קצין התצפית של הארטילריה, שהתקדם לעמדות קדמיות, וגילה בבירור את כוונות האויב. מלאזם כמאל שב והעביר את הוראותיו לסוללתו, ולא עברה אלא דקה, ופגזי התותחים החלו נוחתים על ריכוזי האויב. הירי מפלוגה 2 פסק, וחייליה החלו צופים אל המראה שלפניהם. עד מהרה הפך איזור ריכוז של האויב לגוש אש, עשן ואבק, שמתוכו נשמעו קולות חיילי האויב, כשהם נסים ללא מטרה, עד כי אחדים מהם רצו לעבר עמדותינו. כדורי הפלוגה שטפו את חיילי האויב, והרבו את המהומה והמבוכה בשורותיו.

כמאל המשיך להעסיק את ריכוזי האויב עד הערב. משירדה החשכה על ירושלים השתררה הפוגה קלה, שנוצלה על-ידי קצין המנהלה של הגדוד לחלוקת רוב התחמושת, להשלמתן של האבדות, למניין הפצועים וההרוגים ולמש"לוח דו"ח הארועים היומי מן המחלקות, דרך הפלוגות והגדודים, אל החטיבה. פעולות אלה בוצעו בדיוקנות ובשקט, ממש כאילו היה הדבר בשדה התמרונים, כשמפקד הגדוד מתקן את השיגאות בעדינות — אך בתוקף...

החלה מערכת הערב... לאחר מערכת-יום ארוכה.

המערכה הלילית לפני ההתקפה

5 ביוני, שעה 1800. גדוד הארטילריה מס' 9

הפגין את ריכוזי האויב ועמדותיו מאז השעה 1030 בבוקר — שמונה שעות של יגיעה מת-מדת ומאמץ עליון. התותחים כמעט וקרסו תחתיהם, ולועיהם אדמו עד כי דמו לנחלים. אך האנשים לא עייפו. אמת, שריריהם כמעט ולא עמדו להם, אולם המרפא לעייפותם היו המוראל הגבוה, והבנתם כי המאבק בירושלים פירושו הקרבה למען ירושלים.

רחובות ירושלים לא היו מוארים, שכן הבתים היו מואפלים והחשמל כבוי, אך למרות זאת האירו התפוצצויות הפגזים ופגזי-התאורה את העיר, אף כי בצורה שונה; ירושלים בערה... וכאבה... שכן לא ידעה בתולדותיה כלי-נשק מעין אלה ששימשו במלחמה בה הלילה... היא הזדעזעה מכל פגז, ואלפי פגזים התפוצצו בלבה וסביב מקדשיה, מקדשי השלום וה-אהבה.

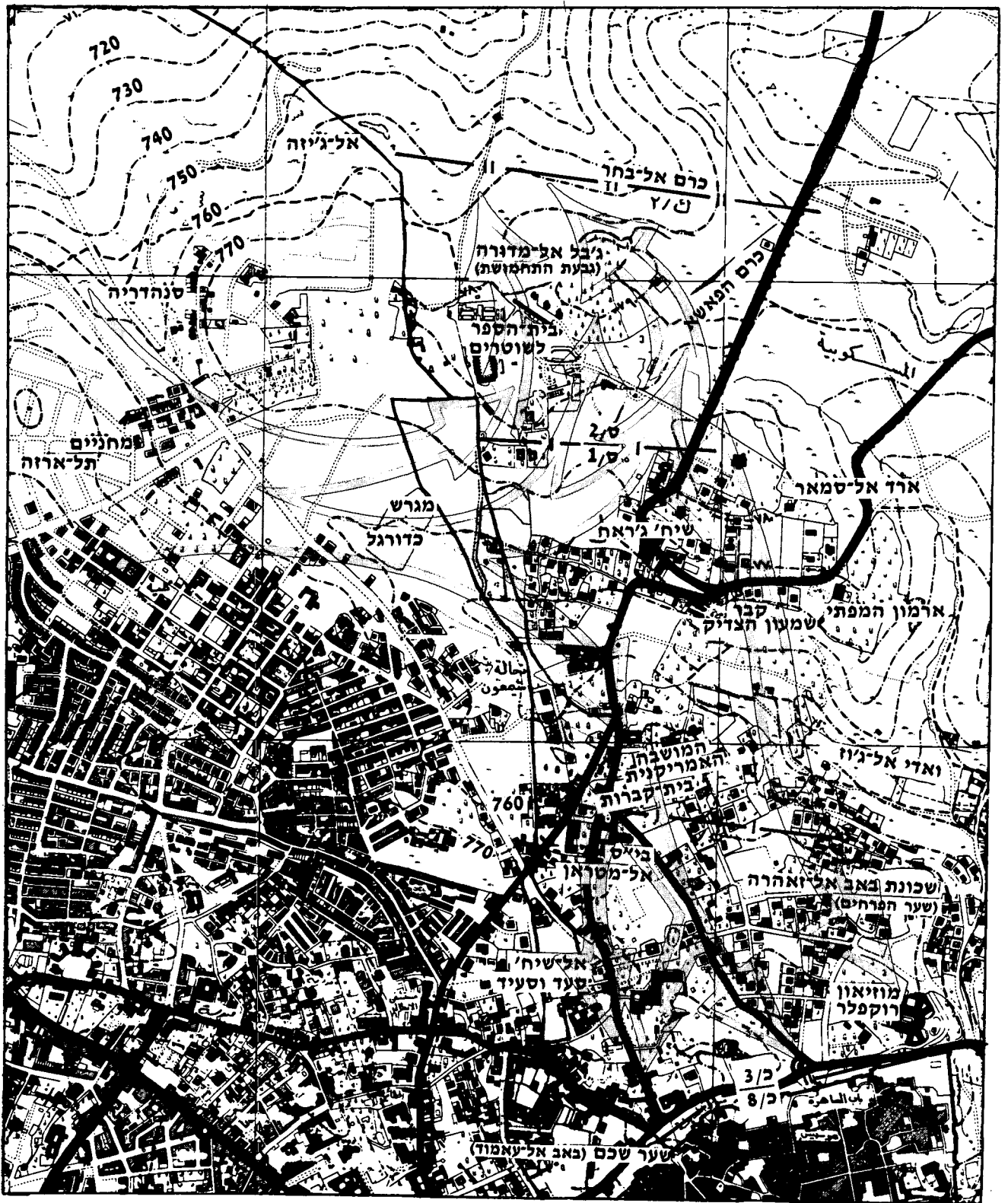
מטרת האויב היתה לתקוף את לב ירושלים, מקום בו מצויים אזרחים, ילדים, נשים ו-זקנים.

בשעה 2000 ניסה האויב להעביר טנקים, זחל"מים ויחידות רגלים אל האיזור הקרוב לשיח' ג'ראח ולכוחות פלוגה 2. מלאזם כמאל ג'ראדאט, שצפה על הריכוזים, איכן את מקומם בדיוקנות, וארטילריית-השדה כר לה הנחיתה עליהם את פגזיה, כשכאמל מכון אותה. בהפגזה זו נהרסו מספר זחל"מים של האויב, ונפלו בשורותיו אנשים רבים.

בשלב זה השיב האויב באש ארטילרית לאורך כל קו המערכה. אך אף אחת מעמדות הגדוד לא הפסיקה את הירי הישיר, במקלעים, בתול"רים, במרגמות ובנזקות — והעמדות הקדמיות היו לגוש-בתים ארוך, מואר, עד כדי כך שניתן היה לציירו.

ראיד (רס"ג) סלימאן סאלם אס-סלאיטה, מ"פ 2, עבר מחפרה לחפרה ובדק את מצב פלוגתו. הסתבר לו כי טרם נפגע איש מחייליו. בסביבות השעה 2100 המשיך וירי להתרכז בתל אל-מדורה, המכונה בפי האויב "גבעת התחמושת". מטוסי האויב הפציצו את הגבעה, את תל שעפאט ואת הואדי שביניהם, ברקטות ובפצצות נפלים.

בשעה 2300 האירו פצצות תאורה את איזור שיח' ג'ראח. מפקד מחלקה 4, מלאזם צאלח סאלם נזאל, דיווח למ"פ 2 מעמדת משטרת שיח' ג'ראח, כי הוא שומע רעש שרשרות-טנקים מתקרב לעמדותיו, אלא שאינו רואה את הטנקים. גם מפקדי המחלקות 5 ו-6 העבירו דיווחים דומים, ולמפקד הפלוגה הוברר, כי התקפה כוללת עתידה להיערך עתה על מוצביו. סמל דבעאן סלמאן, מפקד מחלקה 6, שהיתה סמוכה למחלקה 4, טען אף הוא כי קולות שרשרות-הטנקים מתקרבים לעבר עמדותיו. כן טען מפקד מחלקה 5, סמל עבד אל-חמיד חמדה, כי ראה קבוצת טנקים פונה מסנהדריה אל שיח' ג'ראח, וכי אחדים מן הטנקים פנו אל הואדי המקביל לתל-שעפאט. באמצעות תאורת המטוסים ופגזי-התאורה של המרגמות, ניתן היה לאות את צלילות ריכוזי האויב, שכן האיזור היה מואר בגזרות אחדות כבאור היום; בגזרות אחרות, לעומת זאת, הקשה צל הבתים והגבעות על התצפית, ועל זיהוי המטרות, במיוחד כאשר

התפוצצו פצצות התאורה מעל מוצבי הגדוד. כל הידיעות הללו הועברו אל מפקד הגדוד, ותוך דקות מעטות הונחתה מכה ארטילרית חזקה על כל המטרות שהתגלו. בהדרגה נדמו רעשי הטנקים, תנועתם נבלמה מול ההפגזה הכבדה והמדוייקת, ומספר זחל"מים של האויב נראו בווערים. לאור האש המתלקחת בהם ניתן היה לנלות מטרות חדשות, ולפגוע בהן בתול"רים, במרגמות ובמקלעים.

בחצות נשנתה ההתקפה באותה גזרה, אולם הפעם היה הכוח העיקרי של האויב, שהחל מתקדם לכיוון פלוגה 2, מורכב מחיילי חי"ר. כוחות האויב הגיעו עד גדר-התיל המקיפה את מוצבי מחלקה 6 ומחלקה 5. באותה עת עצמה גברה ההפגזה הארטילרית של האויב על מוצבי הפלוגה, כך שהוברר כי הפגזה זו היא חיפוי להתקפת החי"ר, שהסתייעה גם באש טנקים ותול"רים. מ"פ 2 יצא ממפקדתו אל החפרות הקדמיות, צפה בהתקפה, ושהה אישית בין חייליו, בעודו אותם לעמידה עי-קשת ולמאבק. לאחר מעשה סיפר: „ראיתי כמה גופות של חיילי האויב תלויות על גדר-התיל וסבוכות בחוטי. חיילי פלוגתי ניהלו קרב מר, והצלילו להדוף את ההתקפה ה-שנייה“.

עד לרגע זה לא איבדה פלוגה 2 ולוא חייל אחד. כ-10 מחיילי הפלוגה נפצעו פציעות קלות, אלא שהדבר לא הסיח זעתם מהקרב, והם חבשו את פצעייהם והמשיכו להילחם. פלוגה 1 היתה הקרובה ביותר למוצבי האויב, ובשורותיה נגרמו אבדות אחרות. עד השעה 6 בערב נהרגו 3 מחייליה ונפצעו 12 — חלקם מפגיעה בעמדת תול"ר שהשיג קודם לכן פגיעות טובות בעמדות האויב. בשעה 6 גברה אש האויב, והתקבלו ברציפות דיווחים על אבדות נוספות — ועד השעה 7 הגיע מספר הנפגעים ל-18, הרוגים ופצועים.

מירשח (ממ"ק) עאדל ג'עפר נפצע, אך המשיך להילחם עם חייליו וסירב להתפנות לבית-החולים. מחלקתו ניתלה עמידה איתנה בת-נאים קשים מאוד.

מפקד הפלוגה, ראיס (סרן) חמוד אבו קאעוד, יצא עם מכשיר-קשר אל העמדות, ונשאר להילחם בין חייליו ולעודדם לקרב, באמרו: „ירושלים רואה אתכם, והאל רואה אתכם, וחסין שומע עליכם ומכיר אתכם, ומבטי הער-לם מופנים אלינו לראות כיצד אנו נלחמים“.

מטוסי האויב החלו מטילים פגזי תאורה, ומקלעינו הופנו עליהם.

בשעה 2030 דיווחו מפקדי המחלקות, כי האויב מרכז כוחות באיזור כגורש הכדורגל אשר מנגד למוצבי הפלוגה, לפני מחלקת בית אל-חיטיב ולפני מחלקת בית אל-עג'וז. מפקד הפלוגה ביקש ממפקדת הגדוד להפגוז את האיזור על-ידי סוללת ארטילריה, ותוך דקה הונחתה אש הסוללה. האש היתה מדוייקת, ומייד נראו זחל"מים מתלקחים, ונשמעו צע-קות ורעש מכיוון ריכוזי האויב, שגברו על שאון הקרב. הקולות נדמו עד מהרה.

עתה ראה מפקד הפלוגה בשטח הפתוח של-פניו שני זחל"מים בווערים. בשלב זה גברה

אש האויב על מוצבי הפלוגה, מכל כלי-הנשק, והמצב סביב בית אל-חיטיב החמיר. מספר הנפגעים בקרב חיילי המחלקה שהגנה על בית אל-חיטיב הלך וגדל. מלאום נאצר אד-דין אל-חיטיב, שביתו היה סמוך למוצב המחלקה, לא סר לביתו ולוא פעם אחת במשך הקרב, ואף שהיה קצין "ירוק", גילה אומץ-לב.

בחצות הליל היה המצב סביב בית אל-חיטיב קשה. האויב פתח בהתקפה מוגבלת על המר-צב, וזו נהדפה על-ידי המחלקה שהגנה עליו; אך למחלקה נגרמו מספר אבדות, וקשה היה להגיע אליה.

מרשח עאדל ג'עאפר התקשר למפקדת הפל-גה, והודיע כי נפצע, אך הוא ממשיך להילחם בעמדתו. מפקד הפלוגה הטיל על סמל רחאל תלילאן ליטול את הפיקוד במקומו של עאדל, אם תמנע ממנו פציעתו להמשיך ולפקד.

מ"פ 3, ראיס נביה סחימאת, המשיך לבקר את מחלקותיו בחפרותיהן וליטול עמחן חלק בקרב. לאחר השעה 6 בערב החל האויב לה-איר את האיזור בפצצות-תאורה, אך הקרב עדין הצטמצם לחילופי אש מקלעים, מרג-מות, תול"רים ובזוקות. מצב הפלוגה היה טוב, אף כי בשורותיה נפצעו יותר מ-14 חיילים; 3 מהם פונו לבית-חולים, ואילו השאר סירבו להתפנות מעמדותיהם.

מלאום חאמד קאסם, שפיקד על גזרת שער מנדלבאום, דיווח על תנועות האויב מול גזרתו. בפקדו על חייליו, שהה בעמדותיהם ובחפרותיהם, סיעע בהעברת התחמושת, וירה במרגמה 2 אינץ'. הוא לא הניח את חייליו לרגע, שוחח עמהם, יעץ להם ופקד עליהם משך כל העת. מלאום גאזי אסמאעיל ב"בית האדום" ("עמדת טזי") העביר אף הוא דיווחים על תנועות בלתי-רגילות של האויב, וריכו את מאמציו בהרחקת חיילי החי"ר של האר-יב, שהתקרבו לעמדותיו.

המצב נותר שפיר עד שעה 2030. ניתנה ארוחת-הערב, שכללה גם תה וסירגיות, וחול-קה תחמושת. מוראל החיילים היה גבוה מאוד, ומפקד הפלוגה, ראיס נביה סחימאת, חש מרוצה ממה שראה בסיורו בין חייליו. מוצבי הפלוגה הוגברו במחלקת חי"ר, בפיקודו של מלאום היכל מנצור אד-זבן, אשר נשלחה ממפקדת הגדוד. המחלקה פוצלה בין העמדות הקדמיות, ובמיוחד תיגברה, בראשותו של מלאום אד-זבן, את מוצב מחלקת "הבית האדום“.

הנקודה המסוכנת היתה בקרבת שער מנדל-באום, לאחר שהאויב קידם לגזרה טנקים וזחל"מים, וחיילי החי"ר שלו התקרבו לבתים שמול בניין מנדלבאום. בשעה 2100 הובחן תגבור ניכר של מוצבי האויב בגזרה, ומפקד הפלוגה ביקש להפגוז את ריכוזי האויב על-ידי סוללת ארטילריה. למרות שגדוד האר-טילריה היה עסוק בהפגזת שיח' ג'ראח, הוקצתה סוללה להפגזת המטרות שצויינו על-ידי פלוגה 3, ורבות ממכוניות האויב ועמ-דותיו נראו מתלקחות. כן שמע המ"פ את זעקות חיילי האויב הנפגעים. האויב נסוג לאחור ונטש את האיזור שממול למוצבי ה-פלוגה.

בניין ועדת שבת-הנשק המשותפת היה מר-אר, אלא שאורותיו הפריעו לתצפית, וצימצמו את טווח הראייה של חיילי בניין מנדלבאום. לפיכך הורה מפקד הפלוגה לאחד הצלפים לירות, ולכבות את אורות הבניין. הצלף ירה כזור בכל אחת מנורות-החשמל — והאורות כבו; ולאחר שהשתררה באיזור חשיכה מל-אה, השתפרה הראות.

האויב ערך ניסיונות אחדים לכיבוש דרך מנדלבאום בין השעה 2100 לחצות הלילה, אולם ריכוז האש עליו מכלי-הנשק השונים, ועמידתם העיקשת של החיילים בעמדותיהם, שמו לאל את כל ניסיונותיו.

זמן קצר לאחר חצות תקפה קבוצת חיילים מפלוגה 3 את הבתים שמול שכונת מוצרארח לאורך הרחוב, ואת החנויות הנמצאות בקצח האיזור המפורז. הכוח כבש את הרחוב כולו, ושלט על השטח הפתוח שבין "וטרדם" לעמ-דותיו הקדמיות, כדי למנוע הפתעה מכיוון זה. האויב ניסה להתקרב לאיזור זה, אולם נהדף תוך אבדות כבדות. הפעולה, שנסתיימה בהצלחה מלאה, העלתה במידה רבה את מוראל הפלוגה ומפקדה.

עד לשעה 0200 ב-6 ביוני עברו על גוד "אל-חסיין" וגדוד הארטילריה מס' 9 16 שעות של קרב ממושך ללא הפוגה, תחת הפגזה כבדה. אף-על-פי כן היה המוראל מרומם ביותר. ענייני המנהלה בדרג הקרב נוהלו היטב, וב-מיוחד חלוקת התחמושת לעמדות הקדמיות. למרות שעד השעה 0200 נגרמו לגדוד "אל-חסיין" אבדות בשיעור של 10 אחוז, היה נכון לקרב ברוח רמה.

מפקד הפלוגה ביקש פעם נוספת מהארטי-לריה להפגוז את המטרות שממול, ושוב הפ-גזיה סוללת הארטילריה את האיזור. מצבן של מחלקות בית אל-חיטיב ובית אל-מוג'ני היה עתה טוב מכפי שהיה קודם לכן. למרות שעברו 14 שעות מתחילת הירי, נשארה אשו של גוד הארטילריה מס' 9 מדוייקת ויעילה, והגדוד נענה ללא שהיות לפגזות פלוגות ה-חי"ר ללמתן סיוע ארטילרי, על אף הפצצות המטוסים והפגזות-הנגד הישראליות שהונחתו על סוללותיו. יכולתו של גוד הארטילריה היתה גורם חשוב ביותר בשבירת התקפותיו של האויב בין השעות 2030—0100.

ההתקפה הכללית

כל המכיר את תנאי השטח בין משטרת שיח' ג'ראח לבית אל-מח'תאר, כולל בית אל-חיטיב, יבין בבירור מדוע בחר האויב את נקודת הפריצה העיקרית בקטע שבין המשטרה לבית אל-חיטיב. תנאי השטח בגזרה זו מאפ-שרים לתוקף לפרוץ מבלי שייפגע על-ידי האש האגפית של מרבית העמדות של פלוגה 2 ופלוגה 1, ואין הוא חשוף לאש של כל פלוגה 1. למעשה נתקל האויב באשן של שתי מחלקות בלבד — מחלקות בית אל-חיטיב ומשטרת שיח' ג'ראח — ובאש ארטי-לריית-השדה של גוד-הארטילריה מס' 9, וכן באש הנשק המסייע שרוכז בעומק.

האויב היה חופשי לבחור את צירי ההתקפה, מבלי שיהיה חשוף לאשן של יותר משתי מחלקות, או לכל היותר אשה של פלוגה

ראלי כבש את האיזור המקיף את בית אנור נסייבה, והחל מנסה להסתער על "הבית האדום". טור אחר החל מתקדם מכיוון רחוב צלאח אל-דין. אחד הטנקים התקדם לעבר בית המשרדים, ושני טנקים התקדמו מכיוון בית-הספר "אל-מטראן", ובעקבותיהם טנקים נוספים. הטוראי אברההים פלאח דילג ממקום למקום, והשמיד את הטנק שנעצר ליד בית-המשרדים, וכן השמיד אחד מן הטנקים שניסו לנתק את הדרך בין מפקדת הפלוגה, אשר התמקמה במסגד סעד וסעיד, לבין שער מנדלבאום. טנק נוסף שהתקדם, הושמד על-ידי הטוראי אברההים ח'ליל עלי, אלא שהוא עצמו נפל חלל מאשו של טנק אחר.

משהגיעה השעה 0500, והשחר כבר עלה, התנהל הקרב מבניין לבניין. אחד הטנקים התקרב למוצב מפקדת הפלוגה. הטוראי אחמד מחמוד אחמד, שנפל אחר-כך חלל, התקרב אליו והטיל לעברו רימוץ מטווח קרוב, אלא שהטנק לא נפגע. למזלו פתח מפקד הטנק את מכסה הצריח כדי להפעיל את המקלע, ואחמד הטיל רימון לעברו. הרימון התפוצץ בתוך הטנק, שנעצר והחל בוער, אך תוך כדירכך נהרג החייל אחמד.

גדוד הצנחנים וכוח-הטנקים המסייע לו, ש-הוגבר בינתיים לכדי שתי פלוגות טר-קים, כבשו את כל האזורים הגובלים בעמדותיהן של שלוש מחלקות הפלוגה, והחלו מכתרים את מפקדת הפלוגה. אש הטנקים שלטה על "הבית ה-אדום", ואחת מקומות הבית נהרסה. הצנחנים ניסו פעמים אחדות להסתער על הבית, אלא שבכל ניסיון נגרמו להם אבדות כבדות. לבסוף התמוטט הבניין על אחדים מחיילי המחלקה שהיו בו, ותוך כדי כך נהרגו בו 4 טוראים ונפצעו אחרים.

האויב כבש את בית משקיפי האו"ם, ברצותו להתקדם ממנו אל יתר עמדות "הבית הא-דום". כאן הסתער מלאזם הייכל אזיבן בראש כיתה מחייליו, והדף את האויב, אלא שהוא עצמו נהרג בהמשך הקרב המר שנערך על "הבית האדום".

בשעה 0530 התנהלה ההתקפה מאחורי העמדות הקדמיות. חלק משתי המחלקות האחרות של הפלוגה נסוג לאחור, כדי לקדם את פני האויב, שניסה לעבור את דרך שכם ורחוב צלאח אל-דין. הקרב — שהיה עתה קרב יחי-דים — התנהל מבית לבית, ובמקומות אחרים מחדר לחדר, ומפקד הפלוגה שלט רק על מפקדת פלוגתו, ועל קבוצת החיילים שהת-קבצו סביבה והשתתפו בהגנה עליה; כן של-טה מפקדת הפלוגה עדיין על שכונת מוצ-רארה.

כיוון שהקשר עם מפקדת הגדוד היה מנותק, שלח מפקד הפלוגה קבוצת חיילים לשמור על קוי התקשורת עם הגדוד, ולנסות למנוע בעד האויב מהשתלט עליהם. הקבוצה הגיעה אל שער בניין הדואר, התחברה עם המגינים על מפקדת הגדוד, ותוך קרב אכזרי מנעה בעד האויב מהשתלט על הדרך.

האויב הרס באותה שעה את מפקדת הפלוגה, ובה נהרגו, בקרב פניס-אל-פנים וברימונים, 4 טוראים. מפקד הפלוגה ושאר אנשי המפקדה

עברו לעמדה אחרת, בקרבת שכונת מוצרארה.

קרב היחידים נמשך לאחר השעה 1000. ברחובות המסתעפים באיזור שער שכם, משרד הדואר ובית הספר אל-מטראן. באיזור שער מנדלבאום ושכונת מוצרארה נשארו מספר חיילים, אשר נפצעו או נפלו אחר-כך חללים, אך המשיכו להילחם עד הצהריים כשהם מדלגים מעמדה לעמדה, וחיילי האויב מנסים לצלוף בהם. בהגנה על העמדות העורפיות, שהוטלה עליהם על-ידי מפקד הפלוגה, נהרגו 6 טוראים.

במהלך הקרב פונו אל ירושלים העתיקה, בדרך שער שכם, יותר מ-40 פצועים מחיילי הפלוגה. רובם הגדול סירב לעבור לבית-החולים, והם התייצבו על החומה, כשהם יורים וצולפים בחיילי האויב.

מפקד כיתת המרגמות שהיתה מסופחת לפ-לוגה 3, סמל מחמד מעיש מטלק, תפס עמדת תצפית על גגו של מלון סן ג'ורג'. כאשר השמידו טנקים וגדוד הצנחנים את עמדות הפלוגה ואת מפקדתה, ירד הסמל מגג המלון אל קומת הקרקע, וגילה כי אחד מטנקי האויב, כששביבו קבוצת צנחנים, עומד בקרבת פתח המלון. הוא פתח את שער המלון במהירות, ירה עליהם מספר צורות מן הקרב בין שהיה בידו, וקטל אחדים מחיילי האויב. לאחר מכן יצא מן הכניסה האחורית ועבר לבניין אחר, חזר והצטרף לחיילי כיתתו, והורה להם לפנות את עמדות המרגמות. הוא הצטרף עמהם למפקדת הגדוד, שאותה מצא נלחמת באיזור בית-הספר אל-רשידיה — לשם עברה המפקדה הקדמית לאחר שפינתה את המוזיאון הירדני (מוזיאון רוקפלר). משהגיעה כיתת המרגמות, הורה לה המג"ד לסגת ל-עיר העתיקה. כיתת המרגמות המשיכה ל-רות משם על ריכוזי האויב כולם, עד שכלתה תחמושתה, ואז תפסו חייליה עמדות על החור-מה, והמשיכו לירות בנשקם האישי.

כיתות המרגמות האחרות ירו אף הן את כל תחמושתן בעת התקפתו האחרונה של האויב, וגרמו לאויב אבדות כבדות. הן המשיכו להילחם מחפרה לחפרה ומעמדה לעמדה, עד אשר נסוגו אל העיר העתיקה.

הביאו המסוקים לשינויים עקרוניים בטקטיקה של הלחימה הכלל-חילוית? עד לפני זמן לא רב היתה לשאלה זו חשיבות תיאר רטית יותר מאשר חשיבות מעשית; אך פני הדברים השתנו, ועתה מעוררת שאלה זו ספקות רבים יותר. המומחים הצבאיים מנסים כיום לקבוע תחילה כיצד יוכלו המסוקים להשפיע על אופי פעולות-הקרב של הגייסות וכיצד ניתן יהיה לנצלם בצורה היעילה ביותר. כאן מתעוררים חילוקי-דעות, האופייניים לשלב ההיווצרות של דבר חדש, סיבתם — הבעיה הנצחית של התמזגות צורות ישנות בתוכן חדש.

להלן נעמוד על מהותן של שתי ההשקפות הרווחות ביותר בתחום זה. ההשקפה הראשונה מתבססת על העובדה, שעד לאחרונה התפתחו המסוקים בראש-זרועה ככלי-תובלה המונויים של הגייסות. הם סיעו גם למילוי משימות התחזוקה והפינוי, פתרו משימות הכרוכות בניהול הסיור, בטיוח ובבקרת האש ואפשרו את קיום הפיקוד, השליטה והקשר בקרב כלל-חילי. בצבאות

רבים, ובנייחוד בצבאות ארה"ב וברה"מ, קיימים מסוקים מיוחדים המיועדים להעביר את הכוחות ולהנחתתם באיזור נתון.

אין כל ספק, כי כוחות מוטסים במסוקים ומונחתים מהם מגדילים את עומק הקרב הכלל-חילי, ומשווים לו אופי דינמי ונמרץ יותר, אך בעת ובעונה אחת נוצרים גם קשיים שאינם מבוטלים; משום שבפעולות הקרב בעומק האויב קשה מאוד לוודא סיוע-אש יעיל לכוח המונחת. דבר זה אילץ את המ-תכננים להציג בפני מסוקיהם דרישות חדשות בהעברת הגייסות במסגרתם התקנית, על כלי-לחימתם הכבדים. עוד לפני כן הציעו לצייד את המסוק עצמו בנשק, כדי להקל על משימות-הקרב בשעת הטיסה ובעת פער-לוח-הקרב של הגייסות המוטסים. בצבאות אחדים נבנו כבר מסוקים כבדים וחמושים ובאחרים נמצאים הם בשלבי פיתוח. בצבא ברה"מ, למשל, קיימים 2—3 דגמי מסוקים מסוג זה כמו ה- "MI-6", המסוגל להטיס יחידה בת 100 איש או מטען בן 12 טונות; ה- "MI-10K" המסוגל להטיס „מטען-חוץ”

מסוקים

וטקטיקת

הלחימה

סא"ל לי מרחב

מקציני גדוד "אל-חסיין" מס' 2

המלך חוסיין משוחח עם קציני הגדוד וחיליו

